

การเลื่อนชั้นทางสังคมระหว่างรุ่นอายุและภาวะเจริญพันธุ์
ของประชากรในเขตเมือง

นางสาว ปิณฑิรา สุวรรณรัฐ

003642

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคณะหลักสูตรปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต

แผนกวิชาสังคม

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๑๗

Intergenerational Social Mobility and Fertility
in Urban Thailand

Miss Piyachat Suwanrat

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the
Requirements for the Degree of Master of Arts (Demography)

Department of Social Studies

Graduate School

Chulalongkorn University

1974

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

.....

คณบดี บัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการทรวจวิทยานิพนธ์

.....

ประธานกรรมการ

.....

กรรมการ

.....

กรรมการ

..... กรรมการ

..... กรรมการ

อาจารย์ควบคุมการวิจัย อาจารย์สุวิธนา วิบูลย์เศรษฐ

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การเลื่อนชั้นทางสังคมในระหว่างรุ่นอายุและภาวะ
เจริญพันธุ์ของประชากรในเขตเมือง

ชื่อ

นางสาวปิณัฏร์ สุวรรณรัฐ แผนก วิชาสังคม

ปีการศึกษา

๒๕๑๗

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเลื่อนชั้นทางสังคมระหว่างรุ่นอายุและระดับภาวะเจริญพันธุ์ของประชากรในเขตเมืองของประเทศไทย โดยมีสมมติฐานที่สำคัญดังนี้

"คู่สมรสที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นน่าจะมีจำนวนบุตรน้อยกว่า และมีการควบคุมภาวะเจริญพันธุ์มากกว่าคู่สมรสที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง หรือคู่สมรสที่คงอยู่ในชั้นสังคมเดิม"

การศึกษานี้ได้อาศัยข้อมูลแบบประจักษ์จากโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และประชากร ในส่วนที่เป็นเขตเมืองรอบแรก ซึ่งดำเนินการโดยสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในระหว่างเดือน เมษายน-พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ โดยสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนและภรรยาและสตรีที่สมรสแล้วในครัวเรือนที่ตกเป็นตัวอย่าง

การศึกษานี้ใช้อาชีพเป็นดัชนีวัดระดับชั้นทางสังคมของบุคคลเพื่อทราบถึงสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมในระหว่างรุ่นอายุ พบว่า ประมาณ ๓ ใน ๔ ของหัวหน้าครัวเรือนที่ตกเป็นตัวอย่างของการศึกษานี้ไม่มีการเลื่อนชั้นทางสังคม และในกลุ่มผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมนั้น ส่วนใหญ่เป็นการเลื่อนชั้นทางสังคมในระยะทางสั้น ๆ และกว่า ๒ ใน ๓ เป็นผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้น

โดยทั่วไปแล้วผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นมีคุณลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจและสังคมดีกว่าผู้ที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมเดิม และผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง กล่าวคือ ผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นส่วนใหญ่ทำการสมรสช้า มีการศึกษาดี มีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีความสนใจในข่าวสาร

บ้านเมือง และมีความคาดหวังในการศึกษาของบุตรในระดับสูง นอกจากนี้ ครอบครัวที่เลื่อน
 ชั้นทางสังคมสูงขึ้น มีอัตราส่วนของการออกหางานนอกบ้านของภรรยาสูงกว่าครอบครัวที่คงอยู่
 ในชั้นสังคมเดิม และที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง

ผลการศึกษาค้นพบว่า คู่สมรสที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นมีจำนวนบุตรเกิดรอด
 โดยเฉลี่ยต่ำกว่าและมีอัตราส่วนของผู้ที่ควบคุมภาวะเจริญพันธุ์สูงกว่าคู่สมรสที่เลื่อนชั้นทางสังคม
 ต่ำลงหรือคู่สมรสที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมเดิม

เมื่อนำปัจจัยทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคมมารวมพิจารณา พบว่าปัจจัยทาง
 ประชากร ซึ่งได้แก่ อายุเมื่อแรกสมรสของภรรยาและระยะเวลาการสมรสได้แสดงให้เห็นถึง
 ความสัมพันธ์ในทางกลับกันระหว่างการเลื่อนชั้นทางสังคมระหว่างรุ่นอายุและระดับภาวะเจริญพันธุ์
 ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

สำหรับปัจจัยทางเศรษฐกิจ และสังคม พบว่า ลักษณะบางประการ เช่น ชั้นสังคม
 ปัจจุบันระดับสูง การศึกษาในระดับกลาง (มัธยมศึกษาตอนต้น) และการไม่ทำงานนอกบ้านของ
 สตรี ทำให้ความสัมพันธ์ในทางกลับกันระหว่างการเลื่อนชั้นทางสังคมและระดับภาวะเจริญพันธุ์
 เปลี่ยนไปจากที่คาดหมายไว้

ผลจากการศึกษาสรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการเลื่อนชั้นทางสังคมในระหว่าง
 รุ่นอายุและภาวะเจริญพันธุ์เป็นไปตามสมมติฐานสำคัญที่ตั้งไว้ และผลจากการทดสอบความสัมพันธ์ทาง
 สถิติได้ยืนยันความสัมพันธ์ดังกล่าวให้แน่ชัดยิ่งขึ้น แม้จะได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเลื่อนชั้น
 ทางสังคมและภาวะเจริญพันธุ์ในลักษณะต่าง ๆ ทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคม ปรากฏว่าส่วน
 ใหญ่รูปแบบความสัมพันธ์ยังคงเดิม

mobile couples. Among the mobile, couples who socially moved upward were triple those who socially moved downward. Mostly it was a short distance movement.

In general, it is found that socially promoted were persons with late marriage, higher level of education, higher level of economic status, higher frequency of reading newspaper and magazine and with aspiration for a higher level of education for their children. It also finds that the more successful the husband is in his occupation, the more often the wife works.

Results indicate that couples with upward mobility have fewer children than do the couples with downward mobility and immobility.

To determine whether the relationship persists, the six control characteristics are used. For demographic characteristics which are age at marriage of the wife and duration of marriage. These control do not change the relationship previously found between intergenerational social mobility and fertility.

For socio-economic characteristics which are present social class of the husband, wife employment after marriage and education of the wife. It is found that the validity of the general findings is not

altered, but for the high present social class, the group of wife who performs household duties, and the group of wife with educational level at grade 5-7, the relationship is not maintained.

The result of the study of knowledge, attitude and practice of birth control is that the group with upward mobility knew about, approved and used birth control in greater proportion than the group with downward mobility and immobility.

Thus the conclusion is that the present findings are wholly consistent with the hypothesis. And it should be noted that although the relationship is small and the differences are not always statistically significant, they are in the expected directions.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิติกรรมประกาศ

ในการเขียนวิทยานิพนธ์นี้ ผู้เขียนได้รับคำแนะนำ ความช่วยเหลือ และข้อทักท้วงที่เป็นประโยชน์จากผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านมาตั้งแต่ต้น Professor N.V. Sovani เป็นผู้กระตุ้นความสนใจของผู้เขียนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการเลื่อนชั้นทางสังคม กับภาวะเจริญพันธุ์ และได้แนะแนวทางที่เป็นประโยชน์หลายอย่างในการเขียนวิทยานิพนธ์

ศาสตราจารย์ ดร. วิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ ในฐานะผู้อำนวยการสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้กรุณาอนุมัติให้นำข้อมูลจากโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และประชากรของประเทศไทยในส่วนที่เป็นเขตเมืองมาใช้ในการศึกษา และในฐานะประธานกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์ ได้ให้ข้อคิดเห็นตลอดจนคำทักท้วงที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ศาสตราจารย์ พันโท เสื่อม ลัทธนิษฐ์ แห่งแผนกสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้กรุณาให้คำแนะนำเกี่ยวกับการเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อจัดทำตารางสถิติประกอบการวิจัย และได้กรุณาแก้ไขข้อผิดพลาดต่าง ๆ ด้วยความกรุณาเอาใจใส่อย่างยิ่ง จนสามารถทำให้วิทยานิพนธ์สำเร็จได้ตามกำหนด

อาจารย์ เทียนฉาย กิระนันท์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ได้ให้คำแนะนำข้อท้วงติง ตลอดจนให้ความเอาใจใส่ตลอดมา อาจารย์ ดร. สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ ในขณะที่ประจำอยู่ที่สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ให้คำแนะนำ คำปรึกษาที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนแนะนำบทความและหนังสือที่เกี่ยวข้อง อาจารย์ พิจิต พิทักษ์เทพสมบัติ ได้แนะนำการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นประโยชน์

ต่อคำแนะนำ ข้อทักท้วง และความช่วยเหลือ จากทุกท่านดังกล่าวมานี้ ผู้เขียนขอขอบพระคุณอย่างยิ่ง มา ณ ที่นี้ด้วย

และขอขอบคุณอย่างยิ่ง ต่อ อาจารย์เพ็ญพร ชีระสวัสดิ์ ที่ได้เสียสละเวลา
อ่านวิทยานิพนธ์ และได้ให้คำแนะนำ ข้อทรงติง ตลอดจนช่วยเหลือและชี้แจงเคลือบข้อคำให้เหมาะ
สมและถูกต้อง ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างมาก ในการปรับปรุงวิทยานิพนธ์นี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
อาจารย์สุวิธนา วิบูลย์เศรษฐ์ ได้ให้ความร่วมมือ และเอาใจใส่ด้วยดี และคุณไวโอเลตทำ
เขี่ยมศิลา ไคช่วยเหลือไขการไขข้อคำ และประโยชน์ที่เหมาะสมในบทความภาษาอังกฤษ

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้รับความร่วมมือ ความช่วยเหลือ และการอำนวยความสะดวก
สทวกในด้านต่าง ๆ จากคุณ มณฑาทิพย์ เหลืองสุภาภรณ์ คุณพรรณี เปรมะเขียว คุณภัตสร
ดิมานนท์ ตลอดจนเจ้าหน้าที่สถาบันประชากรศาสตร์ทุกท่าน และเจ้าหน้าที่ศูนย์ประมวลผล
ด้านเครื่องจักรกลสำนักงานสถิติแห่งชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณวรรณดี เฉลิมวินิชย์ ซึ่ง
ผู้เขียนใคร่ขอขอบคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ท้ายสุดนี้ ผู้เขียนขอขอบพระคุณอย่างยิ่ง ต่อศาสตราจารย์ ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง
ที่ได้กรุณาแนะนำหนังสือประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ได้กรุณาให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนด้วยดี
ตลอดระยะเวลาการศึกษา และ Mr. Kazumasa Kobayashi ผู้เชี่ยวชาญด้าน
ประชากรแห่งเอสแคพ ที่ได้ให้ความสนใจ ให้กำลังใจ ให้คำแนะนำ คอยดูแลเอาใจใส่และ
อนุญาติให้ผู้เขียนได้ใช้เวลาอย่างเต็มที่ในการเขียนวิทยานิพนธ์จนสำเร็จด้วยดี.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการตารางประกอบ

ตารางที่	หน้า
๑. จำนวนและอัตราส่วนร้อยละโดยรวมของหัวหน้าครัวเรือนชายจำแนกตามอาชีพและอาชีพของบิดา	๒๖
๒. อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามอาชีพและอาชีพของบิดา....	๒๗
๓. อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามอาชีพและอาชีพของบิดา.... และอายุ	๒๘
๔. อัตราส่วนร้อยละโดยรวมของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามระดับชั้นทางสังคมและระดับชั้นทางสังคมของบิดา	๓๒
๕. อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามระยะทางการเปลี่ยนอาชีพและจำแนกตามระยะทางการเลื่อนชั้นทางสังคม	๓๔
๖. อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมและอายุเมื่อแรกสมรสของภรรยา	๓๖
๗. อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมและอายุเมื่อแรกสมรส	๓๖
๘. อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมและอาชีพ	๓๗
๙. อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมและฐานะทางเศรษฐกิจ	๓๘
๑๐. อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมและการทำงานหลังการสมรสของภรรยา	๓๘
๑๑. อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมและระดับการศึกษา	๔๐
๑๒. อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมและระดับการศึกษาของภรรยา	๔๑
๑๓. อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมและการประกอบพิธีแต่งงาน	๔๓

ตารางที่

หน้า

๑๔.	อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเคลื่อนไหว ทางสังคมและการร่อนนํ้ามนต์เพื่อความเป็นสิริมงคล	๔๓
๑๕.	อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเคลื่อนไหว ทางสังคม และการอ่านหนังสือพิมพ์	๔๕
๑๖.	อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเคลื่อนไหว ทางสังคมและการอ่านนิตยสาร	๔๕
๑๗.	อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเคลื่อนไหว ทางสังคมและความคาดหวังในการศึกษาของบุตร	๔๗
๑๘.	จำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย จำแนกตามชั้นสังคมปัจจุบันและชั้นสังคมแรก เริ่มของหัวหน้าครัวเรือน	๕๑
๑๙.	อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเคลื่อนไหว ทางสังคมและจำนวนบุตรเกิดรอด	๕๓
๒๐.	อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเคลื่อนไหว ทางสังคมและจำนวนบุตรในอุคมคติของภรรยา	๕๔
๒๑.	อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเคลื่อนไหว ทางสังคมและจำนวนบุตรในอุคมคติ	๕๔
๒๒.	อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเคลื่อนไหว ทางสังคมจำนวนบุตรเกิดรอดและอายุแรกสมรสของภรรยา	๕๗
๒๓.	อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเคลื่อนไหว ทางสังคม จำนวนบุตรเกิดรอดและระยะเวลาของการสมรส	๖๒
๒๔.	อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเคลื่อนไหว ทางสังคม จำนวนบุตรเกิดรอดและชั้นสังคมปัจจุบัน	๖๖
๒๕.	อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเคลื่อนไหว ทางสังคม จำนวนบุตรเกิดรอด และการทำงานนอกบ้านหลังการสมรสของ ภรรยา	๗๐

๒๖.	อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเคลื่อนชั้นทางสังคมและระดับการศึกษา	๗๓
๒๗.	อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเคลื่อนชั้นทางสังคม จำนวนบุตรเกิดรอด และระดับการศึกษาของภรรยา	๗๖
๒๘.	อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเคลื่อนชั้นทางสังคมและความรู้เกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว	๘๑
๒๙.	อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเคลื่อนชั้นทางสังคมและทัศนคติเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว	๘๑
๓๐.	อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเคลื่อนชั้นทางสังคม และการป้องกันการปฏิสนธิ	๘๓
๓๑.	อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเคลื่อนชั้นทางสังคม และระดับการศึกษาของภรรยา	๘๕

สารบัญ

๗
หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ก - ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค - ง
กิตติกรรมประกาศ	จ - ฉ
รายการตารางประกอบ	ช - ฉ

บทที่

๑. บทนำ	๑
๒. ระเบียบวิธีวิจัย	๑๑
๓. การเลื่อนชั้นทางสังคม	๒๓
ก. การเลื่อนชั้นทางสังคมระหว่างรุ่นอายุ	๒๓
ข. ทิศทางและระยะทางของการเลื่อนชั้นทางสังคม	๓๓
ค. คุณลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคม ของผู้ที่เลื่อนชั้น ทางสังคม	๓๕
๔. การเลื่อนชั้นทางสังคมระหว่างรุ่นอายุและภาวะเจริญพันธุ์	๔๘
ก. ความสัมพันธ์ระหว่างการเลื่อนชั้นทางสังคมระหว่างรุ่นอายุและ ภาวะเจริญพันธุ์	๔๘
ข. ลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคม ที่อาจมีผลต่อความสัมพันธ์ ระหว่างการเลื่อนชั้นทางสังคมระหว่างรุ่นอายุและภาวะเจริญพันธุ์	๕๕
ค. ความสัมพันธ์ระหว่างการเลื่อนชั้นทางสังคมระหว่างรุ่นอายุและการ ควบคุมภาวะเจริญพันธุ์	๘๐
๕. สรุปและเสนอแนะ	๘๓
บรรณานุกรม	๙๒
ประวัติการศึกษา	๙๘